28 Απριλίου 2014

«Ανθίβολα εκ του Ανεσπέρου Φωτός»

/ Πεμπτουσία

Image not found or type unknown

Το Ιστορικό Αρχείο-Μουσείο Ύδρας, φέτος συμπληρώνει 25 χρόνια λειτουργίας και το γιορτάζει με την έκθεση «Ανθίβολα εκ του Ανεσπέρου Φωτός. Σχέδια για εικόνες και εκκλησίες από τους Χιονιάδες στην Ύδρα».

Τι είναι όμως το Ανθίβολο; Η λέξη ανθίβολο, από το ρήμα αντιβάλλω, είναι το χνάρι, το αποτύπωμα ενός εικαστικά αξιόλογου αρχετύπου και μνημονεύεται για πρώτη φορά σε κρητικό έγγραφο του 1560 (Μ. Βασιλάκη, 1995).

Image not found or type unknown

Χριστός Παντοκράτωρ, τέλη 18ου-αρχές 19ου αι.

Η Έκθεση στην Ύδρα, οργανώνεται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, μετά από μια σειρά αντίστοιχων Εκθέσεων σε διεθνή Μουσεία την περίοδο 2007-2011, στο πλαίσιο του Προγράμματος για τη Συλλογή των Εικόνων Βελιμέζη. Αξίζει να

σημειωθεί ότι για την έκθεση υπήρξε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο εξωτερικό. Σύμφωνα με τους οργανωτές της έκθεσης, οι επισκέπτες της διέθεταν περισσότερο χρόνο για να παρατηρήσουν τα ανθίβολα απ’ ότι για τη συλλογή Βελιμέζη.

Στην Έκθεση θα παρουσιαστούν ανθίβολα από τους Χιονιάδες, το μικρό χωριό της Ηπείρου, όπου έδρασαν από τα μέσα του 18ου μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα πολλές οικογένειες ζωγράφων και αγιογράφων, όπως η οικογένεια των Παπακωστάδων ή Μαρινάδων ζωγράφων, μέλη της οποίας έχουν δημιουργήσει ορισμένα από τα ανθίβολα αυτά.

Επίσης θα παρουσιαστούν αντιπροσωπευτικά ανθίβολα και σχέδια εργασίας μεγάλων Ελλήνων ζωγράφων/αγιογράφων του 20ου αιώνα, των Δημητρίου Πελεκάση, Φώτη Κόντογλου, Αγήνορα Αστεριάδη, Πολύκλειτου Ρέγκου, Σπύρου Βασιλείου, Νίκου Εγγονόπουλου, Στέφανου Αλμαλιώτη και Γιάννη Καρούσου, τα οποία μαρτυρούν τη διαχρονικότητα της ελληνικής θρησκευτικής ζωγραφικής τέχνης.

Τα έργα αυτά που προέρχονται από τη Συλλογή Βελιμέζη παρουσιάζονται χρονολογικά και συνοδεύονται από ντοκουμέντα και αναπαραγωγές των φορητών εικόνων και τοιχογραφιών για τις οποίες χρησιμοποιήθηκαν τα αντίστοιχα ανθίβολα.

Ο Χριστός Μέγας Αρχιερεύς, αρχές 19ου αι.

Image not found or type unknown

Ο Χριστός Μέγας Αρχιερεύς, αρχές 19ου αι.

Παράλληλα με την έκθεση, η οποία θα διαρκέσει έως τις 29 Ιουνίου, θα λειτουργήσουν εκπαιδευτικά προγράμματα, έτσι ώστε οι μαθητές της Ύδρας και άλλων γειτονικών περιοχών, να μπορέσουν να την επισκεφθούν.

Ο Αναπληρωτής Καθηγητής Ιστορίας της Τέχνης, στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών, του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, Γιάννης Κολοκοτρώνης, γράφει για τα ανθίβολα της έκθεσης:

«Χρειάζεται αμερόληπτο πνεύμα από την πλευρά του θεατή για να εκτιμήσει ένα ανθίβολο, αν αναλογιστεί ότι δεν είναι φτιαγμένο από το χέρι ενός ερασιτέχνη μάστορα, αλλά από κάποιον σχολαστικό επιδέξιο τεχνίτη που λατρεύει περισσότερο τη φόρμα παρά το χρώμα. Και θα ήταν λάθος να το εντάξουμε ανάμεσα στα δεκάδες προπαρασκευαστικά σκίτσα αναλογικά με τις προπαρασκευαστικές σπουδές που συχνά προηγούνται μέχρι την ολοκλήρωση ενός έργου ζωγραφικής, αν σκεφτούμε ότι οι αρχές της ισορροπίας, της συμμετρίας, της αξονικότητας, της ιεράρχησης, του ρυθμού και της αναλογίας, όσο πάμε πίσω στο χρόνο, αποτυπώνονται καθαρά και με σαφήνεια πάνω στο σκληρό γραμμικό σχέδιο του ανθιβόλου, από το οποίο συνήθως απουσιάζει η χρωματική ένταση. Αυτοί, άλλωστε, οι νόμοι αποτελούσαν τα διαπιστευτήρια του καλού τεχνίτη που αναλάμβανε να αποτυπώσει τη θεολογία της εικόνας».

Ο Αγ. Νικόλαος, αρχές 19ου αι.

Image not found or type unknown

Ο Αγ. Νικόλαος, αρχές 19ου αι.

Οι οργανωτές της έκθεσης, Χρήστος Φ. Μαργαρίτης και Αλέξανδρος Γερ. Μακρής, σημειώνουν στο κατάλογό της μεταξύ άλλων τα εξής:

«Διαχειριζόμενοι τις μεταβυζαντινές εικόνες της Συλλογής Βελιμέζη στο, με τη

συνεργασία του Μουσείου Μπενάκη και υπό την καθοδήγηση του διευθυντού του Καθηγητή Άγγελου Δεληβορριά, Πρόγραμμα Εργασιών εντοπισμού-συντήρησης-τεκμηρίωσης-μελέτης-καταλογογράφησης και εντέλει δημοσιοποίησής τους, γνωρίσαμε ανθίβολα από τις Συλλογές του και, ιδιαίτερα εκείνο της Παναγίας Γαλακτοτροφούσας (Αρ. Ευρ. 33151), που αντιστοιχεί στην ομότιτλη εικόνα της Συλλογής Βελιμέζη (Αρ. Επιστημονικού Καταλόγου 61)...Την περίοδο 1989-1995 ανακαλύψαμε τα ανθίβολα και τα σχέδια εργασίας του ζωγράφου-αγιογράφου Στέφανου Αλμαλιώτη (1910-1987) και, σχεδόν ταυτοχρόνως, τα ανθίβολα από τους Χιονιάδες. Τα τελευταία εμπιστευθήκαμε στις διακεκριμένες ερευνήτριες και βυζαντινολόγους κυρίες Ανδρομάχη Κατσελάκη και Μαρία Νάνου, οι οποίες αμέσως εξετίμησαν τη σημασία και το ερευνητικό τους ενδιαφέρον. Ήταν τώρα η σειρά τους, μελετώντας τα, να προβούν σε επιστημονικές τεκμηριώσεις, ταυτίσεις και παραλληλισμούς, μετά από επισκέψεις σε ικανό αριθμό εκκλησιών και μονών στη βόρεια και τη βορειοδυτική Ήπειρο.

Ο εντοπισμός μιας μεγάλης και σημαντικής σειράς ανθιβόλων του Φώτη Κόντογλου (1895-1965), καθώς και του αρχείου με τα ανθίβολα του Κωνσταντίνου Αρτέμη (1878-1972), αποτέλεσαν για την Ομάδα μας συγκινητικές αφετηρίες για περαιτέρω έρευνες, με στόχο να ανακαλύψουμε και να γνωστοποιήσουμε στους ειδικούς, αλλά και στο ευρύτερο κοινό, κρυμμένους ή αγνοούμενους «θησαυρούς» από σχέδια με κάρβουνο, μολύβι, σινική, υδατοχρώματα και σε επιφάνειες χαρτιού διαφόρων τύπων –χαρτόνι, hardboard, ριζόχαρτο, φωτοτυπίες αμμωνίας, bloc εργαστηρίων κ.ά. Σημαντικό υλικό από τα αρχεία των Αγήνορα Αστεριάδη (1898-1977), Νίκου Εγγονόπουλου (1907-1985), Πολύκλειτου Ρέγκου (1903-1984), Αναστάσιου Λουκίδη (1884-1972), Ράλλη Κοψίδη (1929-2010) και Γιάννη Καρούσου (1937-2013), μελετάται από ειδικούς επιστήμονες και θα αποτελέσει αντικείμενο ιδιαίτερης προβολής και παρουσίας».

Image not found or type unknown

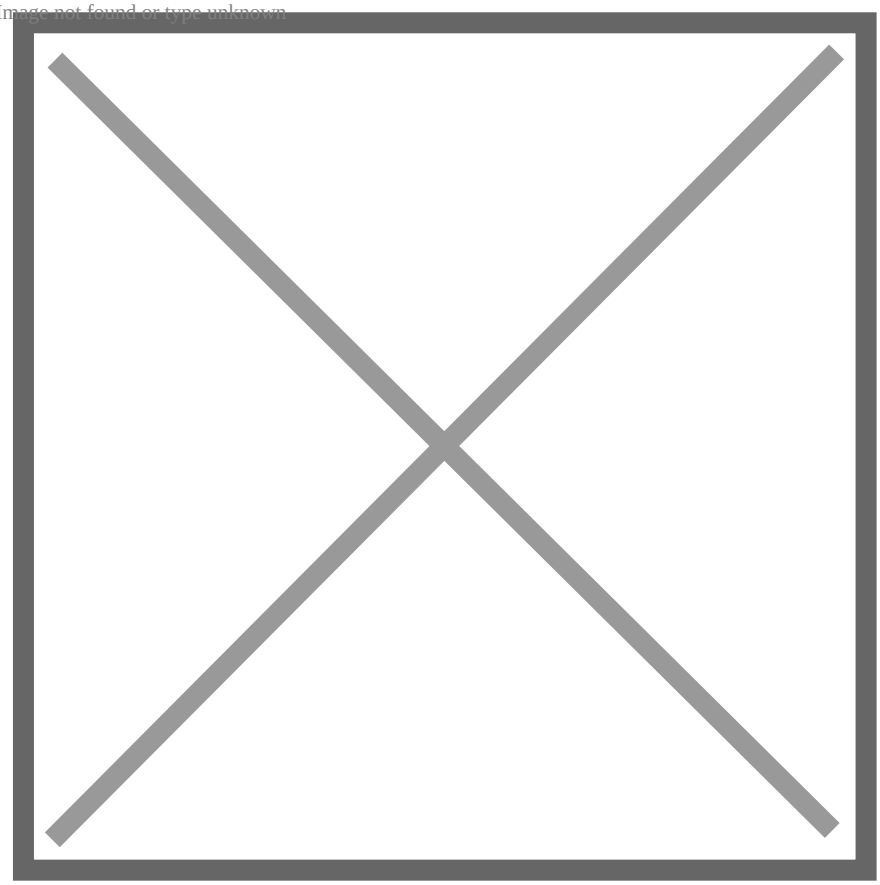

Ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, 19ος αι.

Στον τόμο «Ανθίβολα από τους Χιονιάδες. Συλλογή Μακρή-Μαργαρίτη», (ΥΠΠΟ, Μουσείο Ελληνικής Λαϊκής Τέχνης, Αθήνα 2009), ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος κ.κ. Ιερώνυμος, σημειώνει μεταξύ άλλων τα εξής: «…Δεν θα ήταν υπερβολή να ομολογήσουμε ότι τα ανθίβολα αποτέλεσαν ένα ενδόμυχο διάλογο των καλλιτεχνών και αγιογράφων με τον ίδιο τους τον εαυτό προκειμένου να επιτύχουν στην πράξη μέσω των δημιουργημάτων τους να απαυγάσουν το θείο φως κατά τον καλύτερο τρόπο. Έτσι και οι Χιονιαδίτες, ένδοξα τέκνα της ηπειρωτικής γης, εισήλθαν στη μεγάλη αλυσίδα των βυζαντινών τεχνιτών της εικονογραφίας και με τρόπο μοναδικό, στηριζόμενοι στην παραδοσιακή μεθοδολογία και διαλεγόμενοι με τα ρεύματα της νεωτερικότητας της εποχής τους, πέτυχαν να μας ανεβάσουν «από τα αισθητά στα νοητά, από εκείνα που βλέπουμε με τα μάτια μας, σε εκείνα που βλέπει όποιος έχει μάτια πνευματικά, δηλαδή από τα εφήμερα στα αιώνια», κατά την έκφραση του Φώτη Κόντογλου».

Η Έκθεση εντάσσεται στις Εκδηλώσεις: «Έτος 2015: Φώτης Κόντογλου (1895-1965), Νίκος Εγγονόπουλος (1910-1985)», οργανώνεται από τους Φίλους Των Ανθιβόλων, ο γενικός συντονισμός της είναι των: Ντίνας Αδαμοπούλου, Χρήστου

Φ. Μαργαρίτη, Αλέξανδρου Γερ. Μακρή και η επιμέλεια της έκθεσης του Γιάννη Κολοκοτρώνη.

Κατερίνα Χουζούρη